

L. 7761.

Aleg. LXVI.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w sprawie uznania szkół rolniczych w Dublanach za zakłady krajowe.

Wysoki Sejmie!

W ciągu sesji przeszłorocznej przedłożył był Wydział krajowy dnia 14 maja 1875 l. 11.283 Wysokiemu Sejmowi sprawozdanie w przedmiocie uznania szkół rolniczych w Dublanach za zakłady krajowe z następującym wnioskiem :

„Wysoki Sejm raczy uchwalić :

1. „Sejm zgadza się w zasadzie na warunki, pod którymi walne zgromadzenie ogólnej „Rady c. k. galicyjskiego Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie, odbyte na dniu 13. „maja 1875, upoważniło komitet do zawarcia ostatecznej umowy z Wydziałem krajowym „o oddanie krajowi rolniczych zakładów naukowych w Dublanach“.
2. „Sejm upoważnia jednak Wydział krajowy dopiero wówczas do zawarcia powyższej umo- „wy z komitetem c. k. galic. Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie, gdy Minister- „stwo rolnictwa bezwarunkowo zapewni rolniczym zakładom naukowym stałą roczną „dotację w kwocie co najmniej 5800 złr. w. a. niemniej subwencyonowanie tych zakła- „dów w razach potrzeby jednorazowymi subwencyami na zakupno środków naukowych, „mianowicie zaś zaraz po objęciu tych zakładów naukowych przez kraj jednorazową „zapomogą w kwocie 8000 złr. w. a. na urządzenie chemicznego i technicznego labo- „ratoryum“.
3. „Wydział krajowy ułoży statut organizacyjny dla rolniczych zakładów naukowych „w Dublanach i wyjedna zgodzenie się nań Ministerstwa rolnictwa.

4. „Wydział krajowy zda o tem Sejmowi sprawę na najbliższem zebraniu i przedłoży do „uchwalenia projekt statutu dla nauczycieli przy krajowych szkołach rolniczych w Dublanach.“

Warunki, o których wniosek powyższy w swym ustępie pierwszym wspomina, podane były w sprawozdaniu Wydziału krajowego w następującem brzmieniu:

1. „Towarzystwo odstępuje krajowi wyższą szkołę gospodarstwa rolniczego i szkołę parobków w Dublanach wraz z własnością budynków szkolnych, domów mieszkalnych dla profesorów, gruntu, na którym te budynki stoja, przynależnych doń dziedzińców, ogrodów dziś na cele szkolne służących, inwentarza szkolnego, księgozbioru, muzeów i innych zbiorów, niemniej z własnością roli w przestrzeni około dwudziestu morgów z gruntów folwarcznych do zakładu przytykających i przelewa do kasy krajowej gotówkę pochodzącą z subwencji, bądź to państwowych, bądź też krajowych na urządzenie chemicznego laboratorium w Dublanach, albo też innych zakładów tego rodzaju, o ile te fundusze dotychczas użytymi nie zostały“.
2. „Powyższe budynki i grunta, krajowi na rzecz szkół rolniczych odstąpione, obowiązują się Towarzystwo uwolnić od wierzytelności hipotecznych na Dublanach ciężących, przenosząc one w zupełności na pozostałą część Dublan, zostającą i nadal własnością Towarzystwa“.
3. „Na tej własności Towarzystwa pozostającej części Dublan utrzymywać będzie Towarzystwo i nadal gospodarstwo wzorowe i obowiązują się dozwolnić szkole korzystać z tego gospodarstwa wzorowego jako środka naukowego, — i tym celem dozwalać tak profesorom jak uczniom wolnego wstępu w każdej porze tak do zabudowań gospodarczych jako też i na pola do folwarków należące celem przypatrywania się wykonanym pracom, sposobowi prowadzenia gospodarstwa, hodowli bydła, owiec, trzody chlewnej itd. użycia machin rolniczych, prowadzenia rachunków, i podania uczniom możności nabycia praktycznego wykształcenia w tych gałęziach gospodarstwa rolniczego przez czynny współdział w tych zajęciach. — Jeżeliby Towarzystwo z jakichkolwiek powodów w przyszłości wydzierżawić miało folwark dublański, obowiązują się Towarzystwo przelać wszystkie powyższe obowiązki na swego dzierżawcę, a nadto niewypuszczać dzierżawy, jak tylko takiemu dzierżawcy, na którego poprzednio zgodzi się Wydział krajowy w imieniu szkoły. Wzajemny stosunek szkoły do gospodarstwa pod tym względem bliżej określonym zostanie osobną instrukcją, którą ułożą w porozumieniu Wydział krajowy i komitet Towarzystwa“.
4. „Towarzystwo obowiązują się dostarczyć po cenach miejscowych zarządowi szkoły nawozów stajennych i zaprzęgów, potrzebnych do uprawy ogrodów i pola dla szkoły dodanego, jakoteż w razie wydzierżawienia przekazać dzierżawcy również i ten obowiązek. Powyższa instrukcja ureguluje również i ten wzajemny stosunek“.
5. „Jeżeliby doświadczenie okazać miało, że dobro szkół rolniczych w Dublanach wymaga połączenia pod jednym kierownictwem zarządu szkół z zarządem gospodarstwa, obowiązany będzie komitet Towarzystwa zawrzeć z Wydziałem krajowym umowę, mocą której obejmie Wydział krajowy administrację gospodarstwa folwarcznego w części Dublan, pozostającej własnością Towarzystwa“.

6. „Kraj obowiązuje się natomiast utrzymywać w Dublanach wyższą szkołę rolniczą i „szkołę parobków jako zakłady krajowe, z językiem wykładowym polskim pod bezpośrednim nadzorem kuratorji złożonej z trzech członków, mianowicie: delegata Rządu, „delegata Wydziału krajowego i delegata c. k. galic. Towarzystwa gospodarskiego we „Lwowie, a pod zwierzchniczym nadzorem Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.“
7. „Jeżeliby zakłady naukowe w Dublanach przestały być zakładami krajowemi, lub jeżeliby przestały być szkołami rolniczemi, lub jeżeliby wyższa szkoła rolnicza w Dublanach straciła cechę wyższego zakładu naukowego rolniczego, lub też jeżeliby język „polski przestał być jedynym językiem wykładowym w obu lub w którejkolwiek z tych „szkół, albo też nareszcie, jeżeliby Wydział krajowy Królestwa Galicyi i Lodomeryi „z Wielkiem Księstwem Krakowskiem z jakichkolwiek powodów przestał sprawować „nadzór zwierzchniczy nad temi szkołami, wracają te szkoły napowrót do Towarzystwa, „przystając być zakładami krajowemi, a Towarzystwo odzyskuje napowrót własność „wszystkich przedmiotów w pierwszym ustępie wyliczonych, bez obowiązku wynagrodzenia krajowi jakiegobądź rodzaju poczynionych wkładów ani też ulepszeń lub „mnożeń tych przedmiotów.“

Sejmowa komisya kultury krajowej, której z woli Wysokiego Sejmu przypadło zadanie zbadania projektu uznania szkół rolniczych w Dublanach za zakłady krajowe przychyliła się w zasadzie do zapatrywań wyluszczonych w sprawozdaniu Wydziału krajowego, jak świadczy wniosek, który przedłożyła Wys. Sejmowi w sprawozdaniu swem z d. 25. maja 1875. Sam wniosek bowiem, pominawszy drobne poprawki stylistyczne, o tyle tylko różni się od wniosku na wstępie przytoczonego, że w ustępie pierwszym komisya wyszczególniła warunki, pod któremi kraj ma wejść w posiadanie szkół Dublańskich, nadto zaś uzupełniła wniosek ustępem dodatkowym pod L. V, podług którego Sejm miał otworzyć Wydziałowi krajowemu na prowadzenie gospodarstwa rolnego w Dublanach na r. 1876 kredyt do 3000 złr. w. a. Wcielając jednakże do wniosku swego zasadnicze warunki układu, mającego się zawrzeć z komitetem c. k. gal. Towarzystwa gospodarskiego, z modyfikowała komisya w części przytoczonej w yżej projekt Wydziału krajowego. Poprawka ta, która wywołała także wspomniane już uzupełnienie wniosku, polega na zastąpieniu ustępów 3, 4 i 5 warunków pierwotnych ustępem treści następującej:

„Kraj bierze od Towarzystwa pozostałą część Dublan w dzierżawę wraz z całym „inwentarzem żywym i martwym na tak długo, jak wymienione szkoły w warunkach poniżej określonych istnieć będą, za sumę nie mogącą przenosić 2000 złr. rocznie i „obowiązek opłacania „wszystkich podatków tak istniejących jak tych, któreby w przyszłości nałożone być mogły, oraz „ponoszenia wszystkich ciężarów gruntowych, wyjąwszy hipotecznych.“

„Inwentarz żywy i martwy zostanie oceniony przy objęciu dzierżawy i przejdzie na „łączną własność kraju, kraj zaś obowiązany będzie przy expiracyi dzierżawy zwrócić Towarzystwu inwentarz w równej wartości.“

W załatwieniu wniosków tak Wydziału krajowego jak komisji kultury krajowej, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z d. 28. maja 1875 następującą uchwałę:

„Sejm odracza powzięcie stanowczej uchwały nad sprawozdaniem komisji kultury krajowej w sprawie uznania szkół rolniczych w Dublanach za zakłady krajowe, zgadzając się

„jednak w zasadzie na uznanie tych szkół za zakłady krajowe, odsyła sprawozdanie komisji do Wydziału krajowego z poleceniem, ażeby

I. przeprowadził w tej mierze rokowania z Rządem, niemniej z c. k. gal. Towarzystwem gospodarskiem we Lwowie i przedłożył wynik onych Sejmowi na najbliższej sesji do zatwierdzenia;

II. „ułożył statut organizacyjny dla naukowych zakładów rolniczych w Dublanach i wyjednał zgodzenie się nań Ministerstwa rolnictwa;

III. „przedstawił Sejmowi do uchwalenia projekt etatu dla nauczycieli przy szkołach rolniczych w Dublanach.“

Stosownie do otrzymanego polecenia rozpoczął Wydział krajowy ponowne rokowania, podając uchwałę powyższą dnia 9. lipca 1875 l. 13525 jednocześnie do wiadomości c. k. Ministerstwa rolnictwa i komitetu c. k. gal. Towarzystwa gospodarskiego.

W rokowaniach z c. k. Rządem usiłowania Wydziału krajowego skierowane być musiały ku temu, aby wyjednać ze skarbu państwa dla szkół Dublańskich na przypadek uznania ich za zakłady krajowe stałą roczną subwencję w odpowiedniej wysokości, oraz wystarczającą zapomogę przynajmniej jednorazową na potrzeby nadzwyczajne, których zaspokojenie okazało się niezbędnem do ich rozwoju.

Powołując się przeto w przedstawieniu swem z dnia 9. lipca 1875 na reskrypt c. k. Ministerstwa rolnictwa z d. 24. sierpnia 1874 l. 10351/1255, w którym Ministerstwo zrobiło nadzieję, że w razie przejścia szkół pomienionych na kraj, wspierać je będzie subwencjami w rocznej kwocie 3800 do 5800 złr. w. a. a na dokończenie budowy laboratorium itd. udzieli jednorazową zapomogę w kwocie 4—8000 złr. w. a. Wydział krajowy dał wyraz opinii objawionej w łonie Wys. Sejmu, że nawet maxima kwot powyższych nie stoją w należytych stosunku do ofiar, jakie kraj dla zakładów naukowych w Dublanach już obecnie ponosi.

Nadto zaś niezaniebdał Wydział krajowy przypomnieć z przyciskiem, że przy sposobności rokowań w sprawie założenia szkoły weterynaryi we Lwowie, podobnież uzyskał był od c. k. Ministerstwa rolnictwa przychylnie oświadczenie ogólnikowe; pomimo tego zaś kilkakrotnie późniejsze przedstawienia Wydziału krajowego, aby przyszłe zobowiązania c. k. Rządu względem szkoły pomienionej zostały ściśle i stanowczo określone, do owej pory żadnego nie osiągnęły skutku.

O ile wywody powyższe trafiły do przekonania c. k. Ministerstwa rolnictwa, okazuje się z odpowiedzi jego zawartej w reskrypcie z dnia 1. grudnia 1875 l. 12 630, którego treści c. k. Prezydum Namiestnictwa udzieliło Wydziałowi krajowemu odezwą z dnia 19. grudnia 1875 l. 8.982

W reskrypcie wspomnianym p. Minister rolnictwa, żadnego nie podniósł zarzutu przeciw zasadniczym żądaniom Wydziału krajowego, ale owszem objawiając życzenie, aby sprawa uznania szkół Dublańskich za zakłady krajowe na najbliższej sesji Sejmowej stanowczo została rozstrzygnięta, oświadczył, że gotów jest wypłacić zarezerwowana już w budżecie z r. 1875 kwotę 8.000 złr. w. a. przeznaczoną na adaptację lokalności i na urządzenie utworzyć się mającej stacyi doświadczalnej z torfem, jako subwencję zaś na utrzymanie szkół Dublańskich, zarezerwował w budżecie na r. 1876 kwotę 5—7.000 złr. w. a. Jednocześnie jednakże oznajmił p. Minister, że nie może dać oświadczenia obowiązującego Rząd co do

żądaney przez Wydział krajowy stałej rocznej subwencyi na utrzymanie szkół rolniczych w Dublanach, dopóki nie zostanie mu przedłożony statut organizacyjny obu zakładów jakoteż etat posad i plac ich nauczycieli, przyczem z góry położył za warunek, aby w statucie pomienionym uwzględnione zostały w zupełności zasady wypowiedziane w okólniku Ministerstwa rolnictwa z d. 23. czerwca 1873 l. 6.044, dalej aby Ministerstwu rolnictwa przyznany był taki wpływ na zmiany statutu, na użycie subwencyi i na nominacyę nauczycieli, jaki co do krajowej szkoły gospodarstwa lasowego w §. 15. ust. 3. statutu tegoż zakładu jest mu zastrzeżony, wreszcie, aby przyszła Dyrekcyja zakładu naukowego nie miała nic wspólnego z kierownictwem gospodarstwa w Dublanach i mogła się oddawać wyłącznie celom dydaktycznym i sprawom zarządu zakładu.

Poruszoną przez p. Ministra kwestyę określenia udziału Rządu w administracyi szkół Dublańskich jako zakładów krajowych, uważał Wydział krajowy wobec analogicznych przepisów statutu organizacyjnego krajowej szkoły gospodarstwa lasowego, za rozstrzygniętą w praktyce. W przekonaniu zaś, że dopełnienie reszty warunków powyżej wyszczególnionych nie zwiczuje bynajmniej kierunku naukowego zakładów pomienionych, a po części nawet udoskonali dotychczasową organizacyę, nie wahał się uwzględnić zastrzeżeń p. Ministra rolnictwa w całej rozciągłości przy układaniu statutów organizacyjnych, które mu wraz z projektem etatu posad i plac nauczycieli przesłał dnia 4. lutego r. b. l. 30.933/75 za pośrednictwem c. k. Prezydium Namiestnictwa.

Zastósowawszy się do wymagań p. Ministra rolnictwa liczył Wydział krajowy na przychylną rezolucyę i nie zawiódł się do pewnego stopnia, gdyż c. k. Ministerstwo rolnictwa w re-skrypcie z d. 9. marca r. b. l. 2.187 wystosowanym do c. k. Prezydium Namiestnictwa, a udzielonym Wydziałowi krajowemu w krótkiej drodze dnia 2. kwietnia r. b., oznaczyło wreszcie stanowczo roczne dotacje ze skarbu Państwa na 5.500 zlr. dla szkoły wyższej, a na 1.500 zlr. w. a. dla szkoły parobków, razem więc na 7.000 zlr.; zastrzegając sobie jedynie, aby układ zawarty z komitetem c. k. galic. Towarzystwa gospodarskiego tudzież szczegółowe plany lekcyjne szkół Dublańskich przedłożone mu były do zatwierdzenia — i aby uwzględniono w statutach organizacyjnych zalecone jednocześnie przez Ministerstwo drobne poprawki. Natomiast wypadła rezolucya wspomniana o tyle mniej pomyślnie, że c. k. Ministerstwo przyjęło na siebie zobowiązanie do udzielania rocznych subwencyj dla szkół dublańskich tylko na przeciąg pierwszych lat pięciu licząc od czasu przejścia szkół na własność kraju. Wydział krajowy pospieszył przeto zrobić przeciw temu odpowiednie przedstawienie z prośbą, aby c. k. Rząd podobnie jak przy zakładaniu krajowej szkoły gospodarstwa lasowego, zobowiązał się i w tym wypadku do udzielania raz na zawsze stałych rocznych subwencyj w oznaczonej wysokości.

Podstawę rokowań z komitetem c. k. galic. Towarzystwa gospodarskiego, przeprowadzonych w myśl uchwały Wysokiego Sejmu z d. 28. maja 1875 stanowił stosunek, w jakim majątność Dublańska w ogólności a w szczególności zakłady naukowe, które się w niej mieszczą, zostają do gal. Towarzystwa gospodarskiego już to pod względem formy prawnej, już też z tytułu rzeczywistych praw pomienionego Towarzystwa. Z tego powodu właściwem będzie, przed zdaniem sprawy z przebiegu i wyuiku rokowań, wyjaśnić pokrótce ów stosunek, nadto zaś określić bliżej istotę i wartość przedmiotów, do których odnosily się rokowania.

Przedewszystkiem nadmienić wypada, że gal. Towarzystwo gospodarskie jest właścicielem tabularnym całej majątności Dublańskiej, nie wyłączając gruntów, na których stoją budynki szkolne lub z których szkoły w inny sposób użytkują, niemniej posiadaczem prawnym tak inwentarza żywego jak ruchomości folwarcznych i szkolnych znajdujących się w rzeczowej majątności.

Formalnie przeto gal. Towarzystwo gospodarskie ma niewątpliwe prawo rozporządzać dowolnie folwarkiem i szkołami "wraz z wszystkim co do nich należy, o ile nie narusza praw wierzycieli tabularnych.

Co się zaś tyczy istotnych praw Towarzystwa do przedmiotów powyższych, to na podstawie przedłożonych przez komitet dokumentów, przedstawia się rzecz jak następuje:

1. W ręce gal. Towarzystwa gospodarskiego złożone zostały swego czasu dwa odrębne fundusze, z których jeden przeznaczony na gospodarstwo wzorowe, powstał częścią ze składek przekazanych z góry Towarzystwu na własność, częścią z pożyczek bezprocentowych, na których Towarzystwo wystawiło kwity w formie akcji (po 25 zł. m. k.), obowiązując się do spłacenia długu z czystego dochodu gospodarstwa podług ułożonego w tym celu planu umorzenia; drugi zaś, zebrany na rzecz szkoły rolniczej, ma źródło częścią w prywatnych datkach (bezprocentowych), częścią w zapomogach udzielonych na ten cel przez Rząd.
2. Na zakupno Dublan użyto na razie obudwóch funduszków, przyczem jednakże fundusz szkolny, utrzymywany od samego początku w należytej ewidencji, uważany był za dług chwilowo przez Towarzystwo zaciągnięty i jako taki wzrastał przez dopisywanie przypadających mu procentów, dopóki nie został zużyty zgodnie z swem przeznaczeniem.
3. Założenie szkoły rolniczej w Dublanach pochłonęło nie tylko cały ówczesny fundusz szkolny, ale nadto z funduszu Towarzystwa kwotę 5.856 zł. 29³/₄ kr. m. k., czyli 6.149 zł. 32 ct. w. a.
4. Do funduszu zebranego na gospodarstwo wzorowe (1) dołożyło Towarzystwo na pokrycie ceny zakupna Dublan z własnych funduszków 12 778 zł. 12³/₄ kr. m. k., czyli 13.417 zł. 11 ct. w. a.
5. Od czasu nabycia Dublan spłaciło Towarzystwo z długu ciężącego wówczas na majątku tej do końca r. 1874 — 8.038 zł. 46 ct. w. a. niemniej dziesięć i indemnizacye.
6. Z 656 wystawionych akcji (1) darowano później szkole rolniczej 42, a kwota odpowiadająca wartości akcji darowanych, została zużyta na cele szkolne. Towarzystwo zaś uzyskało przez darowiznę 139 akcji, a spłaciło 12 akcji; zatem weszło w posiadanie 151 akcji w łącznej wartości 3.963 zł. 75 ct. w. a. Reszta akcji w liczbie 463 ciężą dotąd jako dług na Towarzystwie.
7. W utworzeniu szkoły parobków w Dublanach, miało Towarzystwo moralny tylko udział a funduszków na ten cel dostarczył skarb Państwa.

Z powyższego wynika, że gal. Towarzystwo gospodarskie w stosunku do szkół rolniczych w Dublanach, jakkolwiek przyczyniło się nie skąpo do ich wyposażenia, jest jednak raczej pełnomocnym zawiadowcą własności publicznej jak istotnym właścicielem; że natomiast folwark Dublański wraz z przynależnym inwentarzem żywym i martwym stanowi integralną część majątku Towarzystwa, z której nabyciem, o ile do tego był pomocnym fundusz uzyskany na zakupno Dublan, tak w formie darów jako też w formie bezprocentowej pożyczki, Towarzystwo przyjęło wprawdzie na siebie pewne obowiązki, ale jedynie względem utworzyć się mającego zakładu gospodarstwa wzorowego, nie zaś także i względem przyszłej szkoły rolniczej.

Obecny ustrój i kierunek naukowy obudwóch szkół rolniczych Dublańskich są powszechnie znane. Nie widząc przeto potrzeby obszerniejszych w tej mierze wyjaśnień, poprzestaje Wydział krajowy na wzmiance, że tak zwana szkoła gospodarstwa wiejskiego w Dublanach jest w kraju tak przeważnie rolniczym, jedyłą szkołą rolniczą, która kształci na samodzielnych gospodarzy wiejskich (właścicieli, dzierżawców i administratorów większych posiadłości) podobnie jak Dublańska szkoła parobków jedynym w kraju zakładem, w którym przez ćwiczenia praktyczne, wśród których uczeń obeznaje się także ze znaczeniem i celem wykonywanych prac, nabyć można wiadomości potrzebnych do zawiadywania posiadłościami mniejszemi lub pełnienia funkcji wóldarza, starszego parobka i t. d.

Mniej uwagi zwracano dotąd na wartość pienieźną zakładów Dublańskich, i dla *Allegat 1.* tego Wydział krajowy przedkłada w załączeniu zestawienie, (sporządzone na podstawie zamknięcia rachunkowego komitetu c. k. gal. Towarzystwa gospodarskiego z dnia 31. grudnia 1875, zatwierdzonego już przez Radę ogólną Towarzystwa), z którego się okazuje, że wartość obudwóch zakładów razem wynosi 60.587 złr. w. a. Od kwoty tej wypada jednakże odtrącić długi na szkołach Dublańskich ciążące, a mianowicie pożyczkę bezprocentową z funduszu na postawienie korpusu ochotników w Galicji, w kwocie 4.000 złr. w. a. i zaliczkę z funduszu Towarzystwa na dokończenie budowy pomieszczeń dla profesorów w kwocie 1.054 złr. 84 ct. razem więc 5.054 złr. 84 ct. tak, że jako czysta wartość zakładów Dublańskich pozostają 55.532 złr. 16 ct. w. a.

Allegat 2. Nadto posiada jeszcze szkoła gospodarstwa wiejskiego fundusze i materiały do budowy wyszczególnione w załączonym wykazie, według stanu z d. 31. grudnia 1875. Z uwzględnieniem zaś kwoty 21.340 złr. 53 ct. w. a. którą wykaz podaje jako sumę gotowizny efektów i wartości materiałów do budowy przygotowanych, wynosi czysta wartość szkół rolniczych w Dublanach 76.872 złr. 69 ct. w. a.

Allegat 3. Co do folwarku Dublańskiego, to załączone zestawienie sporządzone również na podstawie zamknięcia rachunkowego komitetu c. k. gal. Towarzystwa gospodarskiego z d. 31. grudnia 1875. Podaje rozmiary poszczególnych rodzajów kultur, na które się rozpada areal folwarku, niemniej wartość jego ziemi, budynków, dochodów suchych jako też inwentarza żywego i martwego. W zestawieniu tem obliczoną jest całkowita wartość folwarku na 77.832 złr. 20 ct. w. a. Długi zaś ciążące na folwarku wynosiły z końcem r. 1875 17.699 złr. 57 ct. w. a. w czem mieści się dług w gal. Towarzystwie kredytowym ziemskim w kwocie 4.165 złr. 24½ ct. w. a., dług w gal. kasie oszczędności w kwocie 1.380 złr. 58 ct., wreszcie wspomnianych już wyżej 463 nieumorzonych akcyj stanowiących dług w kwocie 11.575 złr. m. k. czyli 12.153 złr. 75 ct. w. a. Podatki wreszcie, opłacane przez folwark Dublański, wynoszą rocznie 815 złr. 37 ct. w. a. na które składają się: podatek gruntowy i domowy w kwocie 771 złr. 63 ct. w. a. i podatek dochodowy z propinacyi i mlywa w kwocie 43 złr. 69 ct. w. a.

Przystępując do zdania sprawy z rokowań, przeprowadzonych z komitetem gal. Towarzystwa gospodarskiego, nadmienienia Wydział krajowy, że w rokowaniach tych miał przedewszystkiem dobro szkół rolniczych na oku, z drugiej strony jednakże nie uważał za stosowne w wymaganiach swych mianowicie pod względem dotacyi pójść dalej, jak nakazują istotne prawa i potrzeby zakładów Dublańskich. Zkądinąd Wydział krajowy już w ciągu poprzednich rokowań powziął przekonanie, że do pewnych warunków podanego wyżej układu pierwotnego, który zre-ztą opiera się również na zasadach co dopiero wyluszczonech, Towarzystwo gospodarskie tak wielką przywiązuje wagę, że do odstąpienia od nich w żadnym razie skłonić by się nie dało. Z pominięciem przeto

tego rodzaju punktów a uwzględniając natomiast wiadomą poprawkę Sejmowej komisji kultury krajowej, Wydział krajowy zawezwał komitet pismem z dnia 9. lipca 1875 l. 13.525, ażeby:

1. porozumiał się z nim w dwojakim kierunku co do warunków, pod którymi szkoły rolnicze w Dublanach ostatecznie za zakłady krajowe miałyby być uznane, mianowicie tak z natychmiastowem wydzierżawieniem krajowi reszty folwarku Dublańskiego pozostającej własnością Towarzystwa, jako też na podstawach odpowiadających warunkom pierwotnym;
2. w pierwszym kierunku wziął pod rozwagę i objawił swe zdanie, czyli mógłby się zgodzić bezwarunkowo na zmianę proponowaną przez komisję kultury krajowej, czyli też i jakie zmiany wprowadzić należałoby w projektowanych przez komisję warunkach dzierżawy;
3. w drugim kierunku zastąpił ogólnik, umieszczony w pierwszym ustępie warunków pierwotnych „niemniej z własnością roli w przestrzeni około dwudziestu morgów z gruntów folwarcznych do zakładu przytykających“ ściśle oznaczeniem parceli gruntowej z podaniem położenia jej i objętości, o ile być może do pięćdziesięciu morgów rozszerzonej, a obok tego również i inne nieruchomości, tak domy jak dziecinca i ogrody, przechodzące na własność zakładów, ściśle oznaczył przytoczeniem liczb konkrycyjnych, topograficznych i katastralnych;
4. wyjednał dla siebie upoważnienie u Rady ogólnej do zawarcia układu tak na jednej jak na drugiej podstawie w ten sposób, ażeby ostateczna umowa zaraz po powzięciu decyzji przez Wysoki Sejm bez wszelkich dalszych rokowań zawartą a postanowienia jej w życie wprowadzonymi być mogły, nakoniec
5. podał w wykazach daty nieodzowne, do należytego wyświecenia wszelkich faktycznych stosunków szkół i folwarku Dublańskiego.

Wezwanie powyższe, osiągnęło przelewszystkiem ten pożądaný skutek, że komitet jakkolwiek przeciwny poprawce komisji kultury krajowej, aby dać dowód gotowości swej do ustępstw, zgodził się w zasadzie na projekt, według którego kraj jednocześnie z uznaniem szkół Dublańskich za zakłady krajowe, ma objąć w dzierżawę folwark Dublański. Pozostała jednakże jeszcze do rozstrzygnięcia kwestya szczegółowych warunków dzierżawy. W tej mierze bowiem komitet oświadczył stanowczo, że nie umiałby usprawiedliwić wobec Rady ogólnej Towarzystwa, wniosku komisji kultury krajowej, o ile wniosek ten stanowi o wysokości przyszłego czynszu dzierżawnego tylko w przybliżeniu i bez oznaczenia podstaw, na których komisya oparła swe obliczenie. Uważając przeto uzupełnienie wniosku w tym punkcie za nieodzowne, zaproponował komitet, aby obliczeniu czynszu dzierżawnego służyło za podstawę wartość przedmiotu dzierżawy, wypośredkowana w sposób, jakiby Wydział krajowy uznał za właściwy. Projekt ten przyjęty w zasadzie przez Wydział krajowy, został w ciągu dalszych rokowań ściśle określonym. Jak już wyżej wspomniano, wynosi wartość folwarku Dublańskiego podług ksiąg rachunkowych komitetu 77.832 zł. 20 ct. Zważywszy zaś, że księgi te prowadzone są zgodnie z zasadami rachunkowości gospodarskiej już od lat kilkunastu, niepodobna przypuścić, aby cyfry podane w wykazie komitetu nie przedstawiały dość wiernie istotnej wartości przedmiotów. To też komitet sądzi, że nawet po potrąceniu od kwoty powyższej wartości parcel gruntu folwarcznego, które Towarzystwo ma do-

datkowo odstąpić szkołom na własność (obliczony na 2.270 zł.) miałyby prawo żądać czynszu dzierżawnego w rocznej kwocie 3.778 zł. w. a. odpowiadającej 5% od wartości części Dublan, pozostającej własnością Towarzystwa. Niemniej przecież oświadczył komitet, że gotów jest zrzec się w części praw Towarzystwa na rzecz szkół i zgodzić się na warunki dzierżawy proponowane przez komisję kultury krajowej, jeżeli czynsz dzierżawny będzie stanowczo oznaczony na 2.000 zł. w. a. Tym sposobem miałyby kraj do opłacania z folwarku Dublańskiego włącznie z podatkami rocznie 2.815 zł. 37 ct. w. a. czyli przeszło 960 zł. w. a. mniej, niż wynosi kwota czynszu dzierżawnego obliczona na podstawie wartości folwarku, co zdaniem Wydziału krajowego zabezpiecza kraj od strat w dostatecznej mierze.

Stawiając w ustępie 3. wezwania warunek, aby komitet w razie przyjęcia przez Wys. Sejm zasad układu pierwotnego (bez dzierżawy folwarku) podwyższył dotacje szkół z gruntów folwarcznych o ile możności do 50 morgów, miał Wydział krajowy głównie szkołę parobków na oku, dla której chciał uzyskać przestrzeń potrzebną do ćwiczeń praktycznych jej uczniów. Ścisłejsze jednakże zbadanie ustroju szkoły parobków wykazało, że racjonalny kierunek jej dotychczasowy zostałby zwichnietym, gdyby ćwiczenia praktyczne uczniów przestały polegać na wykonywaniu wszelkich prac gospodarczych w folwarku samym. że więc dotacja chociażby i 50 morgów wynosząca nie osiągnęłaby celu, do którego zmierzało żądanie Wydziału krajowego. Wziąwszy zaś obok tego jeszcze w rachubę, że zbytne powiększenie przestrzeni gruntu szkolnego przy odrębnej administracji folwarku pociągnęłoby za sobą pewne niedogodności, zmuszając np. do postawienia osobnych budynków dla inwentarza roboczego, na przechowanie sprzętu i t. d. czuł się Wydział krajowy spowodowanym do odstąpienia od wspomnianego wyżej warunku.

Wszelkim innym natomiast żądaniom Wydziału krajowego komitet w zupełności uczynił zadość, a pomiędzy innymi wyjednał sobie w myśl ustępu 4. wezwania odpowiednie upoważnienie u Rady ogólnej Towarzystwa, jak świadczy następująca jednogłośnie uchwała tejże Rady z dnia 24. lutego r. b. „Upoważnia się komitet c. k. gal. Towarzystwa gospodarskiego, by dokonał układu o Dublanach i szkołę z Sejmem względnie Wydziałem krajowym, bez odnoszenia się do Rady ogólnej.”

Wynik rokowań przeprowadzonych z polecenia Wys. Sejmu w sprawie szkół rolniczych w Dublanach były przeto zupełnie zadowalniającym, gdyby c. k. Ministerstwo rolnictwa zechciało jeszcze rozszerzyć zobowiązania c. k. Rządu względem szkół pomienionych w myśl przedstawienia Wydziału krajowego, o którym wyżej była wzmianka. W każdym razie sądzi Wydział krajowy, że wypada mu ponowić w Wysokiej Izbie wniosek o uznanie szkół rolniczych w Dublanach za zakłady krajowe, rozumie się z uwzględnieniem obecnego stanu rokowań, aby załatwienie sprawy nie narazić na całoroczną zwłokę.

Wywiązując się z tego zadania, mniema Wydział krajowy, że gdy Wysoki Sejm zgodził się już w zasadzie na projekt uznania szkół rolniczych w Dublanach za zakłady krajowe, byłoby zbyt cennym powtarzać wywody, któremi Wydział krajowy w przeszłorocznym swym sprawozdaniu projekt ten starał się uzasadnić. Natomiast nie będzie od rzeczy uzupełnić sprawozdanie wspomniane obrazem obecnej organizacji szkolnictwa rolniczego w monarchii austriackiej i w tym celu przedkłada Wydział krajowy z pominięciem akademii rolniczej w Wiedniu jako zakładu wyjątkowego dwa wykazy statystyki. *Alleg. 4. i 5.* styczni, / z których jeden obejmuje tak zwane średnie, drugi zaś niższe szkoły rolnicze monarchii. Pierwszy poucza, że pomiędzy dziewięciu średnimi szkołami rolniczymi nie licząc w to Dublańskiej, znajduje się siedm zakładów krajowych, z których dwa (L. 6 i 7) w nowszym czasie od razu jako takie powstały. Z pozostałych dwóch, które

zostają dotąd pod zarządem prywatnym, jedna (L. 1) takiej ze strony Rządu doznaje opieki i poparcia materialnego, że tylko nominalnie jest zakładem prywatnym, druga zaś (L. 5) utrzymuje pojedynczy przedsiębiorca. W żadnym przeto kraju koronnym zakładanie i utrzymywanie średnich szkół rolniczych nie zdaje się być uważanem za obowiązek i zadanie Towarzystw rolniczych, ale owszem wnosiłoby należało z dat przytoczonych, że wszystkie kraje koronne uznały potrzebę ujęcia w swe ręce zarządu tego rodzaju zakładów. W tym samym kierunku rozwija się równocześnie także i organizacja niższego szkolnictwa rolniczego. Skoro bowiem zawiązane już rokowania o uznanie niektórych prywatnych niższych szkół rolniczych za zakłady krajowe i utworzenie kilka nowych zakładów krajowych tego rodzaju będą ukończone, stosunek liczebny krajowych niższych szkół rolniczych do prywatnych, które w wykazie przedstawia się jak 5:21, zmieni się na 8:17.

Rozliczne względy przemawiające za projektem uznania szkół rolniczych w Dublinach, za zakłady krajowe mogłyby się przecieć zdawać niewystarczającymi, gdyby był powód do obawy, że wykonanie projektu przysporzy krajowi ciężarów.

Allegat 6. Załączony % budżet normalny obydwóch zakładów nie pozostawia jednakże wątpliwości, że przy stałej subwencji państwowej w kwocie 7000 złr. rocznie nietylko udział kraju w utrzymaniu szkół pozostanie nadal w dotychczasowych granicach, ale nawet zwykły dodatek krajowy w kwocie 12.000 złr. w. a. rocznie wystarczy na pokrycie znacznie (o 4860 złr. w. a.) podwyższonych wydatków na płace nauczycieli (głównie w skutek pomnożenia liczby nauczycieli) i na środki naukowe. Skoro zaś zachodzi potrzeba podwyższenia wydatków, to zbytecznymby było dowodzić, że brak funduszy na jej zaspokojenie tamowałby rozwój szkół Dublańskich ze szkodą kraju — a nie ma widoków, aby skarb Państwa funduszu tego dostarczył, dopóki szkoły nie przejdą na własność kraju. Podobnież zawisło od uznania szkół Dublańskich za zakłady krajowe i uzyskanie przyrzeczonej przez Ministerstwo rolnictwa zapomogi nadzwyczajnej w kwocie 8000 złr. w. a., któraby w połączeniu z poanemi wyżej funduszami szkoły wyższej (21.340 złr. 53 ct.) pozwoliła zaopatrzyć szkoły w niedostające im jeszcze ubikacye i urządzenia.

Co się wreszcie tyczy kwestyi, czy kraj, uznając szkoły Dublańskie za zakłady krajowe ma objąć folwark Dublański w dzierżawę, czy też pozostawić go pod zarządem Towarzystwa gospodarskiego, to Wydział krajowy trwa w przekonaniu, że zadzierżawienie folwarku nie ma dla szkół tej doniosłości, jaką mu komisya kultury krajowej zdaje się przypisywać, krajowi zaś nie rokuje korzyści — i dlatego pragnąłby, aby Wysoki Sejm przychylił się w tej mierze do podanych na wstępie warunków pierwotnych. W każdym razie jednakże jest to zdaniem Wydziału krajowego wobec sprawy głównej kwestya podrzędnej wagi. Wnosząc zaś z przeszłorocznych obrad Sejmowych, że wiadoma poprawka komisji kultury krajowej więcej odpowiada zapatrywaniom Wysokiego Sejmu niż projekt pierwotny, sformułował Wydział krajowy ostateczny wniosek swój w myśl pomienionej poprawki.

Allegat 7. Wydział krajowy wnosi przeto, przedkładając zarazem w dopełnieniu polecenia Wysokiego Sejmu etat posad i płac nauczycieli przy obydwóch szkołach.

Wysoki Sejm raczy uchwalić :

I. Sejm zgadza się na uznanie rolniczych zakładów naukowych w Dublinach za zakłady krajowe pod warunkami niżej określonymi i upoważnia Wydział krajowy do zawarcia w myśl tych

warunków z komitetem c. k. galic. Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie umowy dopiero wówczas, gdy c. k. Ministerstwo rolnictwa zapewni bezwarunkowo zakładom naukowym w Dublanach na zawsze stałą dotację roczną w kwocie 7.000 złr. niemniej zapomogę nadzwyczajną jednorazową w kwocie 8.000 złr. w. a.

Warunki powyż. wzmiankowane są następujące:

1. C. k. galic. Towarzystwo gospodarskie oddaje krajowi na własność wyższą szkołę gospodarstwa wiejskiego i szkołę parobków w Dublanach wraz z gruntem na cele szkolne obejmującym parcele, wyszczególnione w dołączonym % wykazie niemniej z budynkami, które na gruncie tym stoją, inwentarzem szkolnym, księgozbiorem, muzeami i innymi zbiorami. Wraz z szkołami przechodzą na własność kraju fundusze, z jakiegobądź pochodzące źródła przeznaczone na budowę laboratorium chemicznego i kaplicy w Dublanach, tak w gotowości jakoteż w materiałach przygotowanych do budowy.
2. Powyższe grunta i budynki, krajowi na rzecz szkół rolniczych odstąpione, obowiązują się Towarzystwo uwolnić od długów na Dublanach ciężących, ograniczając hipotekę tych długów na tę część Dublan, która własnością Towarzystwa pozostanie.
3. Kraj bierze od Towarzystwa pozostałą w jego własności część Dublan wraz z całym inwentarzem żywym i martwym w dzierżawę na tak długo, jak długo wymienione szkoły w warunkach poniżej określonych istnieć będą, za roczny czynsz 2.000 złr. w. a. i z obowiązkiem opłacania wszystkich podatków tak istniejących jak tych, któreby w przyszłości nałożone być mogły, oraz ponoszenie wszystkich do gruntu dóbr przywiązanych ciężarów.
Inwentarz żywy i martwy zostanie oceniony przy objęciu dzierżawy i przyjdzie na wyłączną własność kraju, kraj zaś obowiązany będzie przy ukończeniu dzierżawy zwrócić Towarzystwu inwentarz w równej wartości.
4. Kraj obowiązują się utrzymywać w Dublanach wyższą szkołę gospodarstwa wiejskiego i szkołę parobków jako zakłady krajowe, z językiem wykładowym polskim, pod bezpośrednim nadzorem kuratorji złożonej z trzech członków, mianowicie z delegata Rządu, delegata Wydziału krajowego, i delegata galic. Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie, a pod nadzorem zwierzchniczym Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem.
5. Jeżeliby zakłady naukowe w Dublanach przestały być zakładami krajowymi lub przestały być szkołami rolniczymi, albo jeżeliby szkoła gospodarstwa wiejskiego straciła cechę wyższego zakładu naukowego, lub też jeżeliby język polski przestał być jedynym językiem wykładowym w obu lub w którejkolwiek z tych szkół, wreszcie jeżeliby Wydział krajowy z jakiegobądź powodów przestał sprawować nadzór zwierzchniczy nad temi szkołami; natenczas wracają te szkoły napowrót do Towarzystwa gospodarskiego, a Towarzystwo odzyskuje własność wszystkich przedmiotów w pierwszym ustępie wyliczonych bez obowiązku zwrotu wkładów przez kraj poczynionych.

II. Sejm zatwierdza przedłożony przez Wydział krajowy projekt etatu posad i płac nauczycieli przy krajowej wyższej szkole rolniczej i krajowej praktycznej szkole parobków w Dublanach.

III. Sejm otwiera Wydziałowi krajowemu na prowadzenie gospodarstwa rolnego w Dublanach na rok 1876 kredyt do wysokości 3000 zł. w. a. skoro umowa z komitetem c. k. gal. Towarzystwa gospodarskiego we Lwowie w myśl ustępu I. do skutku przyjdzie.

Lwów, dnia 1go kwietnia 1876.

Z Rady Wydziału krajowego Król. Galicyi i Lodomeryi z W. Ks. Krakowskiem.

Marszałek krajowy:

Włodzimierz hr. Dzieduszycki w. r.

Sprawozdawca:

Jan Czajkowski,

Zastępca Członka Wydz. krajowego.